

RECENZE

O OBECNÉ A SROVNÁVACÍ LITERATUŘE

Hana Voisine-Jechová: *L'image et l'interrogation en littérature générale et comparée*, L'Harmattan, Paris 2008, 314 s.

Hana Voisine-Jechová žije již více než třicet let ve Francii, kde působila jako profesorka české a srovnávací literatury na několika univerzitách, především na pařížské Sorbonně. V monografii *L'image et l'interrogation en littérature générale et comparée (Obrazy a otázky v obecné a srovnávací literatuře)* soustředila osmnáct studií z let 1973 až 2006, otištěných původně ve sbornících, kolektivních monografiích či francouzských odborných periodikách. Monografie na první pohled zaujme svým záběrem: studie jsou věnovány několika evropským literaturám v rozsáhlém časovém pásmu od středověku po moderní dobu. Tato šíře, sama o sobě úctyhodná a inspirativní, se však také může v jistém ohledu jevit jako problematická.

Studie jsou řazeny chronologicky podle období literárních dějin, kterým se zabývají. Pouze jedna studie je věnována období středověku až renesance, v ostatních autorka dělí svoji pozornost zhruba stejným dílem mezi literární tvorbu 17., 19. a 20. století, přičemž se zaměřuje především na jednotlivé literární osobnosti. Vzhledem k českému původu a k odbornému zaměření Hany Voisine-Jechové nijak nepřekvapuje, že největší prostor je v monografii věnován českým spisovatelům, mezi nimi pak v první řadě Janu Ámosi Komenskému, na nějž autorka nahlíží z různých úhlů ve třech podnětných studiích. Kromě spisovatelů českých se systematictěji zabývá také polskými, ruskými a francouzskými autory, nabízí však i pohled do španělské, anglické a švédské literatury. Výčet autorů, kterým se autorka ve svých studiích věnuje, by byl dlouhý; o badatelském zaměření a vývoji Hany Voisine-Jechové však mnohem více vypovídá metodologická analýza jejich prací.

Téměř všechny studie spojuje komparativní či konfrontační přístup k vybraným dílům, autorům, obdobím, estetikám či motivům. Ten autorka volí s přesvědčením, že je jednou z možností, jak odkrýt netušené paralely, podobnosti a souvislosti napříč dějinami evropských literatur i nadčasové konstanty lidského myšlení a zpytování světa i sebe sama. Konkrétní metody se různí, lze tu vysledovat několikery metodologický přístup k předmětu zkoumání.

Jeden přístup reprezentují studie založené na porovnání určitého tematického prvku v dílech různých autorů. Studie „Le secret de la vieille dame: A. S. Puškin et Henry James“ (Tajemství staré dámy: A. S. Puškin a Henry James) porovnává dvě tematicky velmi blízké novely z 19. století, Puškinovu *Pikovou dámu* a *Listiny Aspernovy* H. Jamese. Na základě detailního srovnání odlišného využití prvků struktury díla však zře-

telně vyvstává odlišnost obou textů. V studii „Le portrait maléfique. Étude sur Gogol et Karásek ze Lvovic“ (Zlověstný portrét. Studie o Gogolovi a Karáskovi ze Lvovic) volí autorka opačný postup: od počátečního konstatování rozdílů mezi dvěma novelami, které od sebe dělí více než sto let (Gogolova novela *Portrét* byla vydána roku 1836, Karáskova *Zlověstná madona* vyšla roku 1947) dochází ke společným rysům obou textů. Jinde se věnuje různým způsobům uchopení tématu viny v dílech českých autorů 20. a 30. let 20. století a jejich porovnání s koncepcí Dostojevského na jedné či s koncepcí Kafkovou na straně druhé, nebo motivu pohledu v díle J. J. Kolára, B. Němcová a J. Karáška ze Lvovic. Studie „La peste comme interrogation existentielle“ (Mor coby existenciální otázka) pojednává o „*paralelách a antiparalelách mezi Lagerkvistem a Camusem*“ na základě analýzy Lagerkvistova románu *Trpaslík* a Camusova *Moru* (oba vyšly ve 40. letech 20. století). Jejich společným prvkem je motiv morové nákazy, nabývající v obou případech symbolického významu ve vztahu k dobovým historickým událostem i k obecnější rovině lidského bytí.

Dvě studie jsou věnovány konfrontaci využití konkrétního básnického prostředku v dílech různých autorů (básnické pojmenování u Komenského a v dílech českých barokních básníků) a v různých literárních estetikách (barokní metafora versus romantická metafora v dílech francouzských básníků). Jinou skupinu studií představují ty, které se zabývají literárními postavami. Analýze je podroben narativní statut postavy Stavrogina v Dostojevského *Běsech* i postav hrabalovských. Studie „*Miles gloriosus*, le serviteur de son maître“ (*Miles gloriosus*, sluha svého pána) se zabývá interpretací postavy Haškova Švejka, hledáním jeho literárních paralel a obecného typu, s nímž by bylo možno ho usouvztažnit. Autorka často volí konfrontaci dvou či více autorů, jejich estetik, myšlenkové orientace, vnímání a vyjádření světa, aby mezi nimi v některých případech konstatovala určité paralely (J. A. Komenský a R. Descartes) či podobnost (romantikové J. Słowacki, G. de Nerval a K. H. Mácha), jindy aby poukázala na jejich odlišnost ba protichůdnost (M. Proust a W. Gombrowicz). V monografii jsou zastoupeny i studie konfrontující vybraného autora s jeho dobou a s dobovými estetickými tendencemi. V studii „Théâtre du monde – labyrinthe du monde“ (Divadlo světa – labyrint světa) je Komenský konfrontován s samotným manýrismem. „L'éthique du désarroi fin de siècle“ (Etika zmatků konce století) představuje V. Dyka ve vztahu k jeho současníkům, studie „La caricature expressionniste chez Josef Váchal“ (Karikatura expresionismu u Josefa Váchala) se zabývá tvorbou J. Váchala i dalších spisovatelů v uměleckém kontextu prvních desetiletí 20. století.

Studie Hany Voisine-Jechové jsou křížovatkami, na nichž se setkávají spisovatelé různých národností a generací, různého literárního zaměření a duševního ladění. Jsou to často setkání překvapivá, někdy na první pohled až zarážející: ve studii „Motif du regard dans la littérature tchèque“ (Motiv pohledu v české literatuře) stojí vedle sebe J. J. Kolár s fantastickou romantickou povídkou *U červeného draka*, B. Němcová s *Babičkou* a J. Karásek ze Lvovic s novelou *Genenda*. Srovnání Prousta a Gombrowicze naznačuje možnou pochybnost již v samotném titulu, který je formulován jako otázka: „*Ferdurdurke* et Proust?“ (*Ferdurdurke* a Proust?) Autorka si je vědoma neobvyklosti některých srovnání a často na to v úvodu studií sama upozorňuje. V tom však spočívá její metoda: jde jí o nalézání nových, dosud neodhalených či nereflektovaných podobností a paralel. Nenechává se omezovat periodami, směry, generacemi ani literárními žánry, vede své komparace směle napříč nimi. Nehledá totiž za každou cenu příbuznost, ba ještě méně

vzájemné vlivy. Pouze upozorňuje na to, co je společné, aniž by popírala či zastírala odlišnosti. I v protichůdnosti se může skrývat souvislost a komplementarita pohledů, postojů a tvůrčích metod, jak ukazuje například studie o Proustovi a Gombrowiczovi, a naopak to, co se jeví na první pohled blízké, se při detailní analýze diametrálně liší, jak dokládá pojednání o Puškinovi a Jamesovi.

To, že autorka překračuje hranice jednotlivých literatur i kultur, je bezesporu kladem její monografie, ale zároveň i v určitém smyslu slabinou. Svým jazykem se totiž obrací k francouzskému čtenáři, k němuž mohou asi nejvíce promlouvat právě studie věnované francouzským autorům, respektive ty, v nichž jsou francouzští autoři branou k jiným literaturám. Již zmiňovaná srovnání Proust – Gombrowicz, Camus – Lagerkvist, Komenský – Descartes, Słowacki – Nerval – Mácha vřazují totiž notoricky známé francouzské autory do nečekaných souvislostí, které nabízejí nové možnosti interpretace. Dávají těmto autorům další rozměr a zároveň otevírají tradičně do sebe zahleděnou francouzskou literaturu směrem ven. Stati věnované pouze slovanským autorům (samozřejmě s výjimkou klasiků typu Dostojevského, Gogola či Puškina, jehož jméno je mimochodem ve francouzském textu poněkud překvapivě psáno po česku, zatímco Dostojevskij je transliterován dle francouzského úzu) ale pravděpodobně osloví pouze úzký okruh odborníků dobře obeznámených s českými a polskými autory i s dobovými literárními a kulturními souvislostmi. A dodejme, že rovněž s jazykem, neboť řada textů, na něž se autorka odvolává, není do francouzštiny přeložena.

Monografie *L'image et l'interrogation en littérature générale et comparée* jako celek reprezentuje jeden z možných přístupů k literatuře. I když se mi nepodařilo v této krátké stati postihnout všechny její aspekty, i z toho mála, co bylo řečeno výše, vyplývá, že kniha nabízí řadu podnětů jak po obsahové, tak po metodologické stránce. Ač vznikla primárně pro francouzské příjemce, pokud by byla přeložena do češtiny, měla by jistě potenciál oslovit i českou odbornou veřejnost.

Kateřina Drsková

MEZI IZOLACIONISMEM A UNIVERZALISMEM

Peter Andruška: *Súčasní slovenskí spisovatelia z Maďarska*. Knižnica Zošitov Katedry areálových kultúr zv. 4, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra 2008.

Komparatista a historik slovenské národnostní literatury Peter Andruška v posledních letech vydal sérii knižních titulů, v nichž rozpracovává téma zdánlivě stojící mimo hlavní proud studia korpusů národních literatur, avšak při bližším pohledu inspirativní jak metodologicky, tak materiálově, a přinášející podněty k přehodnocení vžitého chápání jednosměrného vztahu „centrum – periferie“. Krátce poté, co osobitým stylem s esejistickými prvky, aniž by rezignoval na odborně koncizní formulační jistotu, podal shrnutí své koncepce národnostní literatury (Stredo európske literatúry II, UKF Nitra 2008), obohatil tento syntetizující pohled o sérii analytických sond mapujících situaci slovenské národnostní literatury v dnešním Maďarsku v publikaci *Súčasní slovenskí spisovatelia z Maďarska*. Navazuje tím na své vlastní práce (mj. Literárna tvorba Slovákov z Dolnej země, 1994, Krajinská literatúra a kultúra, 2003, Osobnosti a osobitosti dolnozemskej kultúry, 2005, Dolnozemské podoby slovenskej kultúry, 2007), v nichž